

TILSHUNOSLIKNI O‘QITISHDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH MASALALARI

Xudoyberdiyeva Oyjamol Muzaffarovna

Tashkilot: Termiz davlat pedagogika instituti

E-mail: teacheroyjamol@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20390042>

Annotatsiya: Ushbu maqolada tilshunoslik fanlarini o‘qitishda innovatsion metodlardan foydalanishning nazariy va amaliy ahamiyati yoritiladi. Bugungi globalashuv va raqamli ta’lim sharoitida tilshunoslikni an’anaviy usullar asosida o‘qitish bilan cheklanib qolish ta’lim samaradorligini to‘liq ta’minlay olmaydi. Shu bois interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, muammoli ta’lim, loyiha metodi, klaster, keys-stadi, debat va raqamli platformalardan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Maqolada innovatsion metodlarning talabalar lingvistik tafakkuri, nutqiy kompetensiyasi, mustaqil fikrlashi va amaliy tahlil ko‘nikmalarini shakllantirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Shuningdek, tilshunoslikni o‘qitishda mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar beriladi.

Kalit so‘zlar: tilshunoslik, innovatsion metod, interfaol ta’lim, lingvistik kompetensiya, raqamli texnologiya, kommunikativ yondashuv, pedagogik texnologiya.

Annotation

This article discusses the theoretical and practical importance of using innovative methods in teaching linguistics. In the context of globalization and digital education, traditional methods alone cannot fully ensure the effectiveness of language education. Therefore, the use of interactive methods, information and communication technologies, problem-based learning, project-based learning, clustering, case study, debates and digital platforms is becoming increasingly relevant. The article analyzes the role of innovative methods in developing students’ linguistic thinking, speech competence, independent reasoning and practical analysis skills. It also provides suggestions for overcoming current problems in teaching linguistics.

Keywords: linguistics, innovative method, interactive education, linguistic competence, digital technology, communicative approach, pedagogical technology.

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar barcha fanlarni, xususan, tilshunoslik fanlarini o‘qitishda ham yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda. Tilshunoslik inson tafakkuri, nutqi, muloqoti, madaniyati va jamiyat taraqqiyoti bilan bevosita bog‘liq fan sifatida nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko‘nikmalarni ham shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli tilshunoslikni o‘qitishda talabaning faolligi, mustaqil fikrlashi, tahliliy yondashuvi va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

An’anaviy ta’limda ko‘pincha o‘qituvchi asosiy bilim manbai sifatida ishtirok etadi, talaba esa tayyor ma’lumotni qabul qiluvchi subyektga aylanadi. Bunday yondashuv tilshunoslik kabi tahlil, kuzatish, qiyoslash, umumlashtirish va xulosa chiqarishni talab qiladigan fanlar uchun yetarli emas. Chunki til hodisalarini o‘rganish jarayonida talaba mustaqil izlanishi, matn, nutq, so‘z, gap va grammatik birliklar ustida amaliy tahlil olib borishi zarur.

Shu nuqtayi nazardan, tilshunoslikni o‘qitishda innovatsion metodlardan foydalanish dolzarb masalalardan biri sanaladi. Innovatsion metodlar o‘quv jarayonini jonlantiradi, talabalarni

faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lash imkonini beradi.

Asosiy qism

Tilshunoslikni o‘qitish jarayonida innovatsion metodlarning asosiy vazifasi talabada til hodisalarini mustaqil anglash, tahlil qilish va ulardan nutqiy faoliyatda to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmasini shakllantirishdan iborat. Bunda o‘qituvchi bilim beruvchi shaxs bo‘lish bilan birga, ta‘lim jarayonini tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi subyekt sifatida namoyon bo‘ladi.

Tilshunoslik fanlarini o‘qitishda quyidagi innovatsion metodlardan samarali foydalanish mumkin:

1. Interfaol metodlar

Interfaol metodlar ta‘lim jarayonida o‘qituvchi va talabalar o‘rtasida faol muloqotni yuzaga keltiradi. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “B-B-B”, “Venn diagrammasi”, “Debat”, “Muammoli savol” kabi metodlar tilshunoslik mavzularini chuqurroq o‘zlashtirishga yordam beradi.

Masalan, “So‘z turkumlari”, “Gap bo‘laklari”, “Nutq uslublari”, “Fonetik hodisalar”, “Leksik ma‘no turlari” kabi mavzularni o‘rganishda klaster metodidan foydalanish talabalarning mavzu bo‘yicha mavjud bilimlarini faollashtiradi. Venn diagrammasi esa til hodisalarini qiyosiy o‘rganishda samarali natija beradi. Masalan, ot va sifat, sodda gap va qo‘shma gap, ilmiy uslub va publitsistik uslub kabi mavzularni taqqoslashda ushbu metoddan foydalanish mumkin.

2. Muammoli ta‘lim texnologiyasi

Muammoli ta‘lim talabani tayyor bilimni qabul qilishga emas, balki muammoni izlash, tahlil qilish va yechim topishga undaydi. Tilshunoslikda ko‘plab mavzular muammoli savollar asosida o‘qitilishi mumkin.

Masalan, “Til va tafakkur o‘zaro qanday bog‘langan?”, “Adabiy til va shevalar munosabati qanday?”, “Bugungi kunda internet tili adabiy til me‘yorlariga qanday ta‘sir ko‘rsatmoqda?” kabi savollar talabalarni mustaqil fikrlashga yo‘naltiradi. Bunday yondashuv orqali talaba tilni tayyor qoidalar majmui sifatida emas, balki jamiyat bilan birga rivojlanadigan murakkab ijtimoiy hodisa sifatida anglaydi.

3. Keys-stadi metodi

Keys-stadi, ya‘ni aniq vaziyatlar tahlili metodi tilshunoslikni amaliy o‘rganishda katta ahamiyatga ega. Bu metod orqali talabalar real nutqiy vaziyatlar, matnlar, reklama matnlari, ommaviy axborot vositalari tili, ijtimoiy tarmoqlardagi yozishmalarni tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Masalan, talabaga ijtimoiy tarmoqdagi matn berilib, undagi imloviy, uslubiy, leksik yoki grammatik xatolarni aniqlash topshirilishi mumkin. Natijada talaba nazariy bilimlarini real nutqiy jarayonga tatbiq etadi. Bu esa til madaniyati va savodxonlikni oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

4. Loyiha metodi

Loyiha metodi talabalarni mustaqil izlanishga, ilmiy manbalar bilan ishlashga, xulosa chiqarishga va natijani taqdim etishga o‘rgatadi. Tilshunoslik fanlarida “Hududiy shevalar lug‘atini tuzish”, “Yoshlar nutqida uchraydigan yangi so‘zlar”, “Reklama matnlarining lingvistik tahlili”, “Ijtimoiy tarmoqlarda til me‘yorlari” kabi loyihalar tashkil etilishi mumkin.

Bu metod talabalarda tadqiqotchilik ko‘nikmasini shakllantiradi. Ayniqsa, kelajakda o‘qituvchi, filolog yoki tadqiqotchi bo‘lishni maqsad qilgan talabalar uchun loyiha metodining amaliy ahamiyati katta.

5. Raqamli texnologiyalardan foydalanish

Hozirgi kunda raqamli ta'lim vositalari tilshunoslikni o'qitish jarayonida keng imkoniyatlar yaratmoqda. Elektron darsliklar, onlayn lug'atlar, taqdimotlar, test platformalari, videodarslar, elektron korpuslar, sun'iy intellekt asosidagi dasturlar ta'lim samaradorligini oshiradi.

Masalan, talabalar matn tahlili jarayonida elektron lug'atlardan, imlo tekshiruvchi dasturlardan, milliy korpus materiallaridan foydalanishlari mumkin. Bu ularning mustaqil ishlash, axborot izlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, Moodle, Google Classroom, Quizizz, Kahoot, Padlet kabi platformalar orqali tilshunoslik bo'yicha testlar, topshiriqlar, muhokamalar va taqdimotlar tashkil qilish mumkin. Bu esa dars jarayonini qiziqarli, tezkor va interfaol qiladi.

Tilshunoslikni o'qitishdagi dolzarb muammolar

Tilshunoslikni o'qitishda innovatsion metodlardan foydalanish bilan birga, ayrim muammolar ham mavjud. Birinchidan, ayrim ta'lim muassasalarida texnik vositalar va raqamli resurslar yetarli emas. Ikkinchidan, barcha o'qituvchilar ham zamonaviy pedagogik texnologiyalar va raqamli platformalardan samarali foydalanish ko'nikmasiga ega emas. Uchinchidan, ayrim hollarda dars jarayoni hanuzgacha nazariy ma'lumotni yodlashga asoslanib qolmoqda.

Yana bir muhim muammo — talabalarda mustaqil o'qish va tahlil qilish ko'nikmasining yetarli darajada shakllanmaganidir. Tilshunoslik fanlarida muvaffaqiyatga erishish uchun talaba matn bilan ishlashi, lug'atlardan foydalanishi, til birliklarini qiyosiy tahlil qilishi va o'z fikrini asoslab bera olishi kerak.

Shuningdek, bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar, internet yozishmalari va ommaviy axborot vositalari tilga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayonda adabiy til me'yorlariga rioya qilish, nutq madaniyatini shakllantirish, imlo va uslubiy savodxonlikni oshirish masalalari ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Taklif va tavsiyalar

Tilshunoslikni o'qitishda samaradorlikka erishish uchun quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Birinchidan, har bir darsda nazariy bilim amaliy topshiriqlar bilan uyg'unlashtirilishi zarur. Talaba faqat qoidani yodlab qolmasligi, balki uni matn, nutq va muloqot jarayonida qo'llay olishi kerak.

Ikkinchidan, darslarda interfaol metodlardan tizimli foydalanish lozim. Har bir mavzuga mos metod tanlanishi, metod dars maqsadiga xizmat qilishi kerak.

Uchinchidan, raqamli texnologiyalar va elektron resurslardan foydalanish kengaytirilishi zarur. Ayniqsa, elektron lug'atlar, til korpuslari, onlayn testlar va taqdimotlardan foydalanish talabalar bilimini mustahkamlashda samarali natija beradi.

To'rtinchidan, talabalarni kichik ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb qilish maqsadga muvofiq. Ular matnlar, shevalar, ijtimoiy tarmoq tili, reklama matnlari, ommaviy axborot vositalari tili bo'yicha kuzatish va tahlil olib borishlari mumkin.

Beshinchidan, o'qituvchilarning innovatsion metodlar bo'yicha malakasini oshirish, tajriba almashish va amaliy seminarlar tashkil etish muhimdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tilshunoslikni o'qitishda innovatsion metodlardan foydalanish bugungi ta'lim jarayonining muhim talabalaridan biridir. Chunki zamonaviy ta'lim faqat bilim berishga emas, balki mustaqil fikrlaydigan, tahlil qila oladigan, nutqiy jihatdan savodli va ijodkor shaxsni tarbiyalashga qaratilgan.

Innovatsion metodlar tilshunoslik darslarida talabalar faolligini oshiradi, ularning lingvistik tafakkurini rivojlantiradi, nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'laydi. Interfaol usullar, muammoli ta'lim, keys-stadi, loyiha metodi va raqamli texnologiyalar tilshunoslik fanlarini o'qitishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shunday ekan, tilshunoslikni o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish, raqamli imkoniyatlarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish va talabalarni mustaqil izlanishga yo'naltirish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa bo'lib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Yo'ldoshev J. G., Usmonov S. A. Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2004.
4. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Moliya, 2003.
5. G'ulomov A., Qodirov M. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
6. Mengliyev B. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent: Tafakkur bo'stoni, 2018.
7. Ne'matov H., Rasulov R. O'zbek tili sistem leksikologiyasi asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 1995.
8. Jalolov J. Chet til o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi, 2012.
9. Azizxo'jayeva N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent, 2006.
10. Qosimova K., Matchonov S., G'ulomova X. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent: Noshir, 2009.